

Výchovný ústav Žulová

Zpráva z následné návštěvy zařízení¹

Adresa zařízení:	Komenského 154, 790 65 Žulová
Zřizovatel:	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Ředitelka:	Mgr. Dagmar Bakešová
Typ zařízení:	výchovný ústav
Kapacita:	32
Datum návštěvy:	16.–17. května 2023
Datum vydání zprávy:	21. srpna 2023
Návštěvu provedli:	Mgr. Adéla Frédy, Mgr. Bc. Štěpán Jílka a Mgr. Bedřich Doležal

JUDr. Vít Alexander Schorm
zástupce veřejného ochránce práv

---

¹ Následnou návštěvu jsme provedli v projektu Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014-2021 prostřednictvím Ministerstva financí ČR.

Obsah

Obsah	2
Úvodní informace	3
Shrnutí	6
Prověření původních zjištění	7
1. Kontakty na dozorové a kontrolní orgány a instituce	7
2. Mříže v pokojích chlapců	7
3. Telefonický kontakt	7
4. Postup při odmítnutí medikace dítětem	8
5. Návštěvy přátel a partnerů dětí	9
Nová zjištění	10
6. Osobní prohlídky dětí	10
7. Samostatné vycházky dětí	12
8. Koedukace zařízení a způsoby jejího využití	13
9. Dispoziční řešení dívčích výchovných skupin	13
10. Mříže ve vnitřních prostorách zařízení	14
11. Odborná péče	15
12. Poznatky k adiktologické péči	16
Přehled opatření k nápravě	17

Úvodní informace

Následná systematická návštěva a její cíl

Od roku 2006 veřejný ochránce práv plní **úkoly národního preventivního mechanismu** podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.²

Proto **systematicky navštěvují místa (zařízení)**, kde se nacházejí nebo mohou nacházet lidé omezení na svobodě, a to jak z moci úřední, tak kvůli závislosti na poskytované péči. Výchovný ústav je jedním z typů zařízení, jež mohu navštívit.³

Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením.⁴ Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřují pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv (KVOP),⁵ konkrétně právníky, psychology, speciální pedagogy, sociální pracovníky a adiktology. Návštěva spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a klienty, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace včetně zdravotnické.⁶ Návštěvy jsou **preventivní, s cílem působit do budoucna** a zvyšovat standard poskytování péče.

Následnou návštěvou zejména ověřuji, zda zařízení provedlo opatření navržená ve zprávě z předchozí systematické návštěvy.⁷ Pracovníci KVOP však i při takové návštěvě zkoumají nová rizika špatného zacházení podle standardů, které se v souvislosti s pokračujícím vědeckým poznáním neustále vyvíjejí.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení

Po každé návštěvě **sepíše zprávu. Většinou obsahuje návrhy opatření k nápravě.** Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k předcházení špatnému zacházení nebo jeho odstranění. **Zpráva nepopisuje zjištěnou správnou praxi zařízení** odpovídající dobrým standardům zacházení. **Soustředí se pouze na možné nedostatky.** Proto může působit velice nepříznivě a nevyváženě. Prosím čtenáře zprávy, aby na to pamatovali. Bez ohledu na závěry zprávy si vážím náročné práce všech zaměstnanců zařízení.

---

2 Na základě § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

3 Podle § 1 odst. 4 písm. a) zákona o veřejném ochránci práv.

4 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy může mít špatné zacházení například podobu špatných materiálních podmínek, pokud by jimi byla překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená s omezením osobní svobody, neprofesionálního jednání nebo dokonce násilí ze strany personálu, nezajištění ochrany před ublížením nebo zneužitím ze strany třetích osob, nerespektování práva na soukromí, práva na rodinný život (neoprávněné omezování kontaktu s rodinou), nerespektování sociální autonomie či práva dítěte na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

5 Podle § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

6 Podle § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

7 Tato systematická návštěva proběhla 11.–12. prosince 2012 pod spisovou značkou 44/2012/NZ.

Zprávu pošlu zařízení se žádostí o vyjádření k popsáním zjištěním a navrženým opatřením.⁸ Pečlivě se zabývám sdělením (vysvětlením), které mi zařízení zašle.

Navržená **opatření k nápravě** se liší svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Pro snazší orientaci obsahuje zpráva na konci **přehled** opatření k nápravě. Navrhuji také **termín provedení**.

- Bezodkladná opatření je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Není-li to možné, provedou se v nejkratší možné době. Za bezodkladná označuji opatření, která považuji za naléhavá a velmi důležitá, anebo opatření běžně snadno proveditelná.
- Opatření s delší lhůtou je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho měsíce, tří měsíců, šesti měsíců nebo jednoho roku.
- Opatření s průběžným plněním navrhuji tam, kde je třeba zavést určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že zařízení opatření zavede co nejdříve a bude dbát na dodržování doporučené praxe.

Rád bych, aby zařízení ve vyjádření ke zprávě sdělilo, že (1) opatření provedlo a jak, nebo (2) kdy a jak opatření provede, nebo (3) navrhne jiné vhodné opatření a termín.

Pokud budu vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **považovat za dostatečná**, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je vysvětlení zjištěných pochybení, doložení opatření k nápravě či věrohodný příslib jejich provedení.

Pokud vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů **nebudu považovat za dostatečná**, vyrozumím o tom nadřízený úřad (vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁹ Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace **zveřejním anonymizovanou zprávu z návštěvy zařízení** (s výjimkou jmen osob pověřených vedením zařízení) a **obdržená vyjádření** v databázi Evidence stanovisek ochránce (ESO).¹⁰

Po dokončení řady návštěv zařízení téhož druhu **vydávám tzv. souhrnnou zprávu**. Tu také zveřejňuji a posílám ji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně vytvářím standard dobrého zacházení. Souhrnná zpráva může sloužit nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění špatného zacházení a jeho předcházení.

---

⁸ Ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

⁹ Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

¹⁰ Evidence stanovisek ochránce (ESO) je dostupná z <https://eso.ochrance.cz>.

Charakteristika zařízení

Výchovný ústav sídlí ve městě Žulová v Javornickém výběžku nedaleko státních hranic s Polskem. Jedná se o město s přibližně 1 200 obyvateli, které leží v blízkosti okresního města Jeseník. V Žulové je vlaková i autobusová doprava. Výchovný ústav sídlí v budově bývalého kamenického učiliště již od roku 1998.

Zařízení je koedukované. Dvě výchovné skupiny jsou určeny pro chlapce, kteří pro závažné poruchy chování v kombinaci s experimentováním s návykovými látkami nebo jejich pravidelným užíváním vyžadují výchovně léčebný režim. Další dvě výchovné skupiny jsou určeny dívkám se závažnými poruchami chování. S ohledem na vývoj klientely vedení zařízení do budoucna uvažuje o rozšíření výchovně léčebného režimu i pro jednu dívčí skupinu.

Celková kapacita zařízení je 32 klientů. V době návštěvy bylo v evidenci 25 klientů, z toho jich bylo fyzicky přítomno 17 (2 klienti na dlouhodobé dovolence, 5 klientů na útěku, 1 klient ve výkonu trestu odnětí svobody).

Průběh návštěvy

Návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv Mgr. Bc. Štěpán Jílka a Mgr. Adéla Frédy a pověřený expert z oboru adiktologie Mgr. Bedřich Doležal.

Návštěva proběhla bez předchozího ohlášení ve dnech 16.–17. května 2023. Ředitelka nebyla z pracovních důvodů přítomna zahájení návštěvy, a ta tak byla zahájena v přítomnosti její zástupkyně. Zaměstnanci Kanceláře jí předali pověření k provedení návštěvy a vyžádali si potřebnou součinnost a dokumentaci. Ředitelka se do zařízení dostavila ještě v průběhu prvního dne návštěvy.

Zaměstnanci Kanceláře navštívili všechny výchovné skupiny. Hovořili s umístěnými dětmi, vychovateli, sociální pracovníci, etopedy, ředitelkou a její zástupkyní. Na místě zastížený personál poskytl veškerou součinnost, za což děkuji. Oceňuji také ochotu vedení zařízení vést podnětný dialog o poskytované péči již v průběhu návštěvy.

Shrnutí

Po pečlivém zvážení všech poznatků, informací a mně známých okolností jsem dospěl k závěru, že **v zařízení nedochází ke špatnému zacházení s dětmi.**

První část zprávy se věnuje zjištěním, která v roce 2012 popsal předchozí ochránce ve zprávě z tehdejší systematické návštěvy zařízení, a hodnotí splnění vybraných opatření, která v této zprávě formuloval. Zde s radostí konstatuji, že **zařízení tato opatření promítla do své praxe a že je mohu všechna označit za splněná.**

Ve druhé části zprávy se věnuji vybraným zjištěním, která vyplynula nad rámec témat prověřovaných následnou návštěvou a ve kterých je možné spatřovat potenciální rizika špatného zacházení či naopak výrazně dobrou praxi.

Možná rizika špatného zacházení jsem zaznamenal **ve způsobu provádění osobních prohlídek umístěných dětí**, avšak bezodkladně po návštěvě se vedení zařízení zasadilo o jejich odstranění. S vědomím, že téma osobních prohlídek dětí v zařízeních se obecně v praxi jeví jako problematické, jsem se v rámci této zprávy pokusil o stanovení základních pravidel a podmínek pro jejich provádění. Současně zdůrazňuji, že tato pravidla se vztahují výhradně na zařízení s obdobnou specializací, která pracují s dětmi s adiktologickými problémy. Tyto mé poznatky a související závěry budu dále využívat se snahou prosadit systémovou změnu.

Dále se ve zprávě zabývám **samostatnými vycházkami dětí, které nejsou v režimu výchovně léčebného oddělení.** Současné nastavení postupu, jenž má vést k vydání dovolenky a který spočívá v povinnosti dítěte o vycházku několik dnů předem písemně požádat vedení a odborné pracovníky, nemá oporu v právních předpisech. Proto od něj doporučuji upustit.

Má další doporučení míří k úpravě vnitřních prostor zařízení, **konkrétně ke změně dispozic dívčích výchovných skupin** tak, aby se více blížily podmínkám v běžných domácnostech, a k **odstranění mříží a podobných restriktivně působících prvků** mezi výchovnými skupinami.

V neposlední řadě ve zprávě vyzdvihuji **vysokou úroveň zabezpečení odborné péče**, které není v zařízeních obdobného typu příliš obvyklé, a to ani u těch, která jsou umístěna z personálního hlediska v geograficky příznivějších lokalitách.

V závěru zprávy uvádím stručné podněty k adiktologické péči, které vycházejí zejména z poznatků externího odborníka z oblasti adiktologických služeb poskytovaných v podmínkách školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, který se systematické návštěvy osobně účastnil.

Prověření původních zjištění

V úvodní části zprávy z následné návštěvy se zaměřuji na to, jakým způsobem zařízení naložilo s opatřeními, která tehdejší ochránce formuloval ve zprávě z předchozí systematické návštěvy.

1. Kontakty na dozorové a kontrolní orgány a instituce

Bývalý ochránce ve své zprávě konstatoval, že na dívčích výchovných skupinách nebyly žádné kontakty na instituce, na něž se děti mohou písemně obracet v případě jakýchkoli potíží. V chlapeckých výchovných skupinách sice tyto kontakty byly vyvěšeny, avšak současně byly založeny za spotřebiči či jinak neúmyslně zakryty. Ochránce proto formuloval opatření, aby zařízení dbalo na důsledné zveřejnění kontaktů na dozorové instituce na dětem snadno dostupných místech.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že na všech výchovných skupinách se na nástěnkách umístěných ve společných prostorech nacházely kontakty na dozorové státní zastupitelství a na ombudsmana.

Opatření bylo **splněno**.

2. Mříže v pokojích chlapců

Bývalý ochránce dále konstatoval, že na chlapeckých výchovných skupinách byla okna v pokojích dětí i ve společných prostorech vybavena mřížemi. Proto formuloval opatření, aby zařízení upravilo chlapecké výchovné skupiny do podoby dívčích výchovných skupin, kde byla mřížemi vybavena okna vždy pouze v jednom pokoji pro případ umístění dívky s ochrannou výchovou nebo dívky s vysokým rizikem vyskočení z okna.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že mříže z pokojů chlapců byly odstraněny, s výjimkou dvou pokojů (v každé výchovné skupině jeden pokoj), které slouží pro umístění chlapců s rizikovým chováním nebo s uloženou ochrannou výchovou.

Opatření bylo **splněno**.

Nad rámec následné systematické návštěvy zařízení doporučuji, aby se v zájmu zvyšování materiálního standardu a minimalizaci restriktivních prvků do budoucna pokusilo najít jiný způsob zabezpečení oken než mříže. Může jít například o kombinaci uzamykatelného okna s nerozbitným sklem, případně jiných prvků, které zabraňují úplnému otevření či rozbití okna.

3. Telefonický kontakt

3.1 Přístup chlapců k mobilnímu telefonu

Bývalý ochránce kritizoval skutečnost, že chlapci během celého pobytu v zařízení neměli přístup ke svým mobilním telefonům. Formuloval proto opatření, aby zařízení umožnilo chlapcům používat jejich mobilní telefony s možným omezením vycházejícím z režimu dne.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že chlapci mají své mobilní telefony uloženy na svých pokojích a mohou je používat ve svém osobním volnu (13:00–13:30 a 20:00–21:30 hod.).

Opatření bylo **splněno**.

Nad rámec následné systematické návštěvy zařízení odkazují na aktuální doporučení k používání mobilních telefonů ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.¹¹

3.2 Možnost chlapců telefonicky kontaktovat osoby mimo nejužší rodinu

Bývalý ochránce kritizoval nepsaný zákaz chlapců telefonicky kontaktovat i jiné blízké osoby než rodiče, a to navzdory pravidlům stanoveným ve vnitřním řádu zařízení, který tento kontakt povoloval. Formuloval proto opatření, aby zařízení seznámilo chlapce s tím, že mohou být v telefonickém kontaktu se svými blízkými, a tedy i se svými případnými partnerkami, a současně o tom poučilo personál.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že chlapci nejsou nijak omezováni stran telefonického kontaktu s osobami mimo zařízení. Ve svém volném čase tak mohou prostřednictvím vlastních mobilních telefonů komunikovat, s kýmkoli chtějí.

Opatření bylo **splněno**.

3.3 Časové omezení délky telefonických hovorů

Bývalý ochránce kritizoval omezený rozsah použití služebního telefonu. Děti jej mohly k odchozím hovorům využívat pouze jednou za 14 dnů a maximálně po dobu 3 minut. Formuloval proto opatření, aby zařízení zvážilo zrušení daného omezení.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že děti mohou používat služební telefon bez omezení.

Opatření bylo **splněno**.

3.4 Sluchová kontrola telefonických hovorů dětí

Bývalý ochránce kritizoval přítomnost personálu u telefonických hovorů dětí. Formuloval proto opatření, aby personál děti při telefonování neposlouchal.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že telefonické hovory dětí nepodléhají sluchové ani jiné kontrole či dohledu personálu.

Opatření bylo **splněno**.

4. Postup při odmítnutí medikace dítětem

Ve zprávě z předchozí systematické návštěvy se bývalý ochránce pozastavoval nad sankcionováním dětí za odmítání medikace (především ve vztahu k psychiatrické medikaci). V ná-

---

11 Sp. zn. 2296/2023/VOP. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/11740>.

sledné komunikaci se zařízením vyšlo najevo, že sankce by se měly využívat pouze v případech, kdy dítě odmítne z čistě svévolných či účelových důvodů (např. vymezení se vůči autoritě dospělých, předání léku jinému dítěti atp.), nikoli kvůli tomu, že dítě medikaci špatně snáší nebo je subjektivně přesvědčeno, že medikaci nechce užívat. Poznatky ze systematické návštěvy však hovořily o praxi, která sankcionovala odmítnutí medikace dítětem bez rozlišování uvedených důvodů. Bývalý ochránce proto formuloval opatření, aby zařízení v tomto směru zpřesnilo sankční mechanismy a uvedlo najisto, které situace podléhají případné sankci, a které nikoli.

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že odmítnutí medikace dítětem není nijak sankcionováno. Pokud dítě medikaci užít nechce, odmítne ji písemně a personál o tom vyrozumí ošetřujícího lékaře, který stanoví další postup.

Opatření bylo **splněno**.

5. Návštěvy přátel a partnerů dětí

Bývalý ochránce kritizoval zákaz návštěv jiných osob než osob odpovědných za výchovu, který neumožňoval, aby děti přijeli do zařízení navštívit jejich přátelé či partneři. Formuloval proto opatření, aby zařízení upustilo od tohoto plošného zákazu návštěv a zamítalo návštěvy jen v individuálních případech, kdy pro to existují legitimní důvody (např. pronášení návykových látek do zařízení).

Následnou systematickou návštěvou pracovníci Kanceláře zjistili, že návštěvy přátel a partnerů dětí v zařízení jsou povoleny.

Opatření bylo **splněno**.

Nová zjištění

V této části zprávy uvádím některá nová zjištění, která zaměstnanci Kanceláře učinili nad rámec témat prověřovaných následnou systematickou návštěvou.

6. Osobní prohlídky dětí

V průběhu systematické návštěvy se pracovníci Kanceláře setkali s informacemi, které vzbuzovaly otázky o umírněnosti a šetrnosti provádění osobních prohlídek dětí ve vztahu k jejich důstojnosti. Osobní prohlídky probíhají po návratech dětí z útěků či víkendových dovolenek spolu s testováním na přítomnost návykových látek. Pracovníci Kanceláře se setkali hned s několika verzemi popisujícími jejich průběh, jejichž autentičnost však nebylo možné bezprostředně ověřit. Součástí některých verzí byly i informace o tzv. „dřepování“, které údajně po dětech měli vyžadovat někteří zaměstnanci.

S ohledem na závažnost této informace pracovníci Kanceláře vyhotovili na místě záznam, který obsahoval veškeré jimi zjištěné verze průběhu osobních prohlídek, a před ukončením systematické návštěvy jej předali ředitelce. Ta přislíbila, že obratem prověří způsob provádění osobních prohlídek a seznámí příslušné členy personálu se zásadami a přípustnými způsoby jejich provádění, které jsou uvedeny níže v textu zprávy.

Ředitelka mě několik dnů po systematické návštěvě informovala o tom, že provedla podrobné šetření mezi personálem i mezi dětmi. Podle jeho závěrů probíhaly osobní prohlídky tím způsobem, že prohlídku prováděla vždy osoba stejného pohlaví a dítě bylo vyzváno ke svlečení do spodního prádla. Při samotné prohlídce po dětech neměly být požadovány fyzické úkony. Ředitelka dále zaslala záznam o prověření postupů příslušných zaměstnanců při osobních prohlídkách dětí na pedagogické radě, záznam o seznámení zaměstnanců i dětí s metodickým pokynem o provádění osobních prohlídek dětí, který byl aktualizován o výslovný zákaz požadování fyzických úkonů, záznam o rozhovoru ředitelky s dětmi o průběhu osobních prohlídek a záznam o kontrole ředitelky způsobu provádění osobních prohlídek a následného rozhovoru s prohlíženým dítětem.

Postup ředitelky považuji za příkladný a jsem toho názoru, že věc nepotřebuje dalšího řešení. Pouze doporučuji, aby ředitelka z preventivních důvodů opakovala obdobná šetření i v budoucnu a dbala při nich na dodržování níže uvedených zásad provádění prohlídek.

S ohledem na pokračující snahy o vytvoření nové právní úpravy, která by reagovala na problémy současné praxe zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, považuji za vhodné poukázat na to, že provádění osobních prohlídek dětí je jedním z problémů vyžadujících pozornost.

Zákon na jednu stranu nijak neopravňuje ředitele zařízení či jimi pověřené zaměstnance k provádění osobních prohlídek. Pouze platí, že dítě s nařízenou ústavní výchovou má povinnost řediteli předat všechny předměty ohrožující jeho výchovu, zdraví a bezpečnost¹² a

---

12 § 20 odst. 2 písm. d) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

ředitel má reciproční oprávnění tyto předměty převzít a uschovat.¹³ Na druhou stranu je však potřeba přihlížet k povinnosti zařízení poskytnout dítěti „bezpečné prostředí“. Tuto povinnost lze vyvozovat přímo ze zákona, podle kterého by zařízení mělo dítěti vytvářet adekvátní prostředí v zájmu zajištění jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.¹⁴

Současně z pozitivních závazků státu podle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyplývá, že jeho orgány (v tomto případě výchovný ústav) zajistí bezpečí, zdraví a blaho dětí v jejich péči a přijmou opatření k ochraně dítěte před narušením jeho fyzické a morální (psychologické) integrity, pokud je – nebo má být – orgánům státu známo, že takový zásah reálně a bezprostředně hrozí. Tato opatření musí respektovat lidskou důstojnost a nejlepší zájem dítěte.¹⁵

Z hlediska navštíveného zařízení, které se specializuje na péči o děti s adiktologickým problémem, je podmínkou k vytvoření onoho „bezpečného prostředí“ minimalizace možného kontaktu dítěte s návykovou látkou uvnitř zařízení. Jinými slovy, u takto specializovaného zařízení nabývá adiktologické „pravidlo čistoty“ ještě větší váhy, než je tomu u ostatních typů zařízení. Důvodem je zejména to, že zde umístěné děti mají s ohledem na své obtíže sníženou míru sebekontroly ve vztahu k užití návykových látek a současně jsou v případě aplikace drogy ohroženy zvýšenou újmou. Osobní prohlídky dětí, které se vrací z pobytů mimo zařízení, pak mohou být jedním ze způsobů, jak bezpečné prostředí vytvořit. A jelikož neexistuje méně invazivní alternativa s obdobným efektem, mohou být prohlídky považovány za výše zmíněné ochranné opatření.

Současně je však potřeba trvat na tom, aby způsob provádění osobních prohlídek maximálně šetřil důstojnost prohlížených dětí. **Prohlídky by tak měly probíhat výhradně za splnění následujících zásad:**

- prohlídka musí probíhat bez přítomnosti ostatních klientů a za přítomnosti minimálního počtu členů personálu,
- prohlídku musí provádět osoba stejného pohlaví,
- u prohlídky by mělo být vyvinuto veškeré možné úsilí ke zmírnění nebo odstranění pocitu trapnosti,
- pokud je nezbytné prohlédnout nejen věci (např. oblečení, což je možné důstojně provést například v souvislosti s převlečením dítěte do čistého oblečení), ale i samotné dítě, musí mu být umožněno svléknout se do spodního prádla jen do půli těla a před sundáním dalšího oblečení se znovu obléci,
- prohlídka by neměla proběhnout, pokud je pravděpodobné, že se dítě nemohlo dostat k zakázaným předmětům (např. když se dítě vrací z nemocnice).

---

13 Ustanovení § 23 odst. 1 písm. g) zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

14 Ustanovení § 1 odst. 2 zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

15 Články 3 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která je podle článku 10 Ústavy České republiky součástí právního řádu a přímo uplatnitelná pravidla, jež z ní vyplývají, mají přednost před zákonem, přičemž Ústavní soud upřesnil, že jsou součástí ústavního pořádku. Viz také VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022. Brno: KVOP, 2022. S. 20. ISBN 978-80-7631-059-9. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/skolska-zarizeni-2022>.

Tyto poznatky a související závěry budu dále využívat se snahou prosadit systémovou změnu, která by v oblasti provádění osobních prohlídek dětí ve specializovaných zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy odstranila některé problematické otázky, s nimiž se současná praxe opakovaně potýká.

7. Samostatné vycházky dětí

Z informací získaných od personálu a dětí vyplývá, že pro samostatné vycházky mimo areál zařízení mají děti vyhrazenou jednu hodinu denně, kterou si případně mohou rozdělit do více menších časových úseků ke krátkým relaxačním vycházkám v areálu zařízení. Vedle těchto vycházek mají děti možnost delších mimořádných vycházek o víkendech. O hodinové vycházky i víkendové vycházky mimo areál zařízení si děti musí předem písemně žádat. Tyto žádosti jsou schvalovány na pravidelných poradách vedení zařízení a odborných pracovníků.

Předně vítám, že děti mají formální možnost opustit samostatně zařízení v zásadě každý den. Určitý problém ovšem vnímám v povinnosti schvalování hodinových vycházek. Potřebnost tohoto opatření částečně chápu u dětí vyžadující výchovně léčebný režim a uznávám jej jako součást specifických nástrojů práce s dětmi s adiktologickým problémem, kdy je účelem omezení práva zajištění bezpečnosti a ochrana zdraví dětí.¹⁶ Zařízení by však nemělo uplatňovat totožný postup ve vztahu k dětem, které nejsou zařazeny do výchovně léčebného oddělení. Ty obecně mají právo chodit na samostatné vycházky se souhlasem pracovníka,¹⁷ přičemž tento souhlas by neměl být vykládán jako schválení nebo povolení, ale spíše jen jako „rodičovská“ kompetence sloužící k řešení situací, kdy dítě chce jít na vycházku, ačkoli tomu brání zcela objektivní důvody (např. zdravotní stav dítěte, povětrnostní podmínky, nesplněné školní či jiné povinnosti atp.).¹⁸ Kromě těchto případů by právo na samostatné vycházky mělo být omezeno pouze prostřednictvím příslušného opatření ve výchově.¹⁹ Z toho důvodu **považuji za vhodné, aby děti z „běžných“ výchovných skupin (tedy bez výchovně léčebného režimu) nemusely o každodenní samostatné vycházky písemně žádat, pouze se na nich domluvily s aktuálně přítomným pedagogickým pracovníkem.**

Z informací získaných od personálu i dětí bylo dále patrné, že v případě, kdy si děti hodinovou vycházku rozdělí na kratší relaxační vycházky v areálu zařízení, chodí na ně pouze v doprovodu personálu. Tím však tyto vycházky ztrácejí onu „samostatnost“, která by měla být jejich nedílnou součástí. Samostatné vycházky by měly sloužit také jako určitý odpočinek od jinak nepřetržité přítomnosti dalších osob. **Dávám proto ke zvážení, zda by nebylo možné nechat děti i při krátkých relaxačních vycházkách bez dohledu personálu. V úvahu přichází rovněž řešení, že by dětem odpadla povinnost volby mezi hodinovou samostatnou vycházkou či kratšími relaxačními vycházkami v areálu zařízení a do budoucna by mohly využívat obojího.**

16 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022. Brno: KVOP, 2022. S. 18-20. ISBN 978-80-7631-059-9. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/skolska-zarizeni-2022>.

17 Ustanovení § 20 odst. 1 písm. p) zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

18 VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy: Zpráva z návštěv zařízení 2022. Brno: KVOP, 2022. S. 53. ISBN 978-80-7631-059-9. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/skolska-zarizeni-2022>.

19 Ustanovení § 21 odst. 1 písm. c) zákona o výkonu ústavní a ochranné výchovy.

Opatření:

- 1) **Nevyžadovat po dětech bez výchovně léčebného režimu písemnou žádost o samostatnou vycházku a její schválení vedením a odbornými pracovníky (bezodkladně).**

8. Koedukace zařízení a způsoby jejího využití

Ačkoli je zařízení koedukované, k reálnému kontaktu mezi chlapci a dívkami dochází jen při vybraných příležitostech (např. Vánoce, Velikonoce, Den dětí), případně u společných organizovaných akcí. V průběhu návštěvy byli pracovníci Kanceláře svědky společného tréninku vybíjené na venkovním hřišti v areálu zařízení. Podle informací získaných z rozhovorů s dětmi se však jednalo spíše o výjimečnou událost způsobenou tím, že dívky potřebovaly „sparing“ v rámci tréninku na dívčí olympiádu.

Údaje o četnosti vzájemných kontaktů se lišily. Zatímco děti povětšinou uváděly, že se s dětmi opačného pohlaví fyzicky setkávají průměrně třikrát až čtyřikrát do roka, personál uváděl v zásadě dvojnásob příležitostí a dostatečnost kontaktu odvozoval i od vzniku několika párů mezi umístěnými dětmi.

Mimo uvedené příležitosti k osobnímu kontaktu jsou děti ve vzájemném spojení především skrze sociální sítě. Případně si nechávají na oknech nalepené vzkazy či spolu komunikují posunky přes okno, když na sebe skupiny narazí při přesunech v prostorách a areálu zařízení. Teoreticky se děti také mohou potkávat na samostatných vycházkách mimo areál zařízení.

Vnímám obavy zařízení z širšího a častějšího kontaktu chlapců s dívkami. Pokud však personál dokáže zorganizovat a „určit“ několik společných akcí ročně, nemám obavu, že by mu častější „smíšený“ program činil větší obtíže. Mimo hromadné akce se také nabízí možnost pravidelných koedukovaných skupinových aktivit, například při příležitosti tzv. etopedických hodin, kterých by se účastnil menší počet dětí.

Doporučuji, aby zařízení do programu zařadilo více organizovaných aktivit, při kterých se budou setkávat děti obou pohlaví. Motivem tohoto doporučení jsou možné přínosy vzájemného kontaktu chlapců s dívkami. Ty tkví především v možných změnách v dynamice při práci se skupinou, v potenciálu vzájemné motivace k pozitivním změnám v chování a v neposlední řadě v příležitosti k edukaci dětí (například stran vnímání potřeb osob opačného pohlaví, jak se k nim v mezilidském styku chovat a jak s nimi komunikovat).

9. Dispoziční řešení dívčích výchovných skupin

Obě dívčí výchovné skupiny se nalézají v budově v zadní části areálu ve dvou nadzemních podlažích. Zatímco v jednom podlaží se nachází pokoje dívek, ve druhém jsou obývací pokoje, společenské místnosti, kuchyňky a další společné prostory. Prostory obou skupin jsou od sebe odděleny dveřmi s mříží.

Popsané dispoziční řešení dívčích výchovných skupin nepovažuji za vhodné. Skupina netvoří stavebně oddělenou jednotku, jak je tomu obvykle v jiných zařízeních zvykem. Dívky nemohou samostatně přecházet mezi patry, nemohou se tak volně pohybovat mezi společnými prostory výchovné skupiny a svým pokojem. Omezení samostatného pohybu je s největší

pravděpodobností vedeno snahou o zajištění neustálého dohledu přítomného pedagogického pracovníka, který jej přirozeně není schopen zajistit současně ve dvou podlažích. Tato záležitost spíše provozního charakteru by ovšem neměla převažovat nad požadavkem, aby se prostorové uspořádání zařízení a potažmo výchovných skupin přiměřeně podobalo běžné domácnosti.²⁰

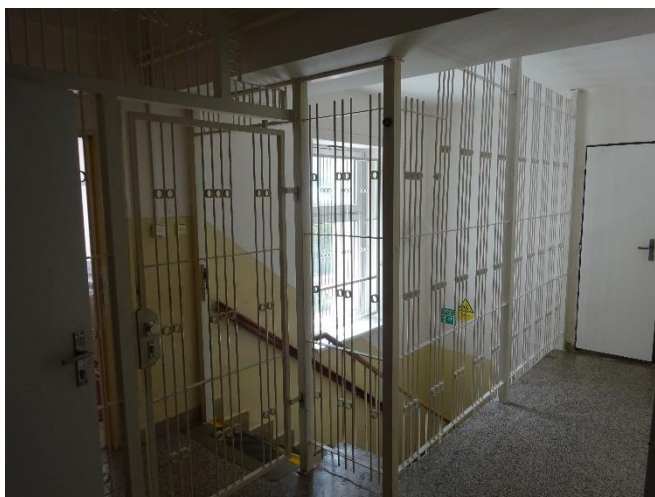
Požaduji proto, aby se zařízení obrátilo na zřizovatele a zahájilo kroky k úpravě prostorového uspořádání dívčích výchovných skupin tak, aby odpovídalo aktuálním standardům. Tedy aby jednotlivé výchovné skupiny tvořily stavebně oddělený prostor, ve kterém se dívky mohou volně pohybovat (např. aby se celá výchovná skupina nacházela na jednom podlaží).

Opatření:

- 2) **Změnit prostorové uspořádání výchovných skupin tak, aby se v přiměřené míře podobalo běžné domácnosti a umožňovalo volný pohyb dětí (do 3 let).**

10. Mříže ve vnitřních prostorech zařízení

Jednotlivé chlapecké i dívčí výchovné skupiny jsou od sebe vzájemně odděleny dveřmi s mříží, případně prostorem s katry. Personál jejich potřebu odůvodňoval tím, že eliminují riziko vzájemného napadání nebo jiných nežádoucích interakcí mezi dětmi z jiných výchovných skupin.

Prostor mezi dívčími výchovnými skupinami (obr. 1) a prostor mezi chlapeckými výchovnými skupinami (obr. 2).

Nijak nezpochybňuji opodstatněnost snahy zařízení o oddělení dětí v rámci jednotlivých výchovných skupin. Současně se však domnívám, že totožného cíle lze dosáhnout šetrnějšími prostředky, které nepůsobí tak restriktivně jako současné katry (například bezpečnostními

---

²⁰ Výnos ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 5/2016, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči (dále jen „standardy“). Standard č. 5.3.

dveřmi s průzory atp.). I zde proto požaduji, aby se zařízení obrátilo na zřizovatele a zahájilo kroky k odstranění mříží v prostorách mezi výchovnými skupinami.

Opatření:

- 3) Odstranit mříže z prostor mezi výchovnými skupinami (do 3 let).**

11. Odborná péče

Etapedickou péči zařízení dětem zajišťuje zejména prostřednictvím etopeda a etopedky. S rozhovorů s dětmi vyplynulo, že mají v etopedické pracovníky důvěru, obdobně jako v zástupkyni ředitelky. Etoped obecně pracuje s chlapeckými skupinami, etopedka s dívčími. Nejde však o neměnné pravidlo, děti si mohou vyžádat konzultaci bez ohledu na dané rozdělení. Vedle intervencí etopedi s dětmi pracují v rámci pravidelných tematicky zaměřených tzv. etopedických hodin a některých organizovaných aktivit. Děti jejich práci hodnotily výrazně pozitivně. Vyzdvihovaly zejména jejich otevřenost, vstřícnost, orientaci na to, co je trápí, a v neposlední řadě i zájem o zpětnou vazbu od dětí a evaluaci jejich činnosti a organizovaných aktivit.

Právě větší participace dětí na organizovaných aktivitách a činnostech (slovy dítěte „*cením, že se mě vůbec zeptá, co bych chtěl/a dělat, že ho/ji to jako zajímá, nebo že mi dá vybrat z několika různých variant*“) bylo jedním z hlavních témat, které děti u některých pracovníků vyzdvihovaly, nebo si naopak stěžovaly na její úplnou absenci. **Doporučuji proto s požadavkem na přiměřené zapojování dětí do plánování a organizace společných činnosti oslovit všechny pedagogické pracovníky.**

V zařízení působila také psychologka, v době systematické návštěvy však byla na rodičovské dovolené. Její práci částečně supluje externí terapeutka, která do zařízení dochází na jedno odpoledne týdně. Se stejnou intenzitou do zařízení dochází externí adiktolog, který si s terapeutkou pravidelně střídá skupiny dětí, se kterými pracují. Každé dítě je tedy v rozmezí dvou týdnů v kontaktu jak s terapeutkou, tak s adiktologem. Také jejich činnost děti hodnotily velice pozitivně, zejména pro to, že se při setkáních mohou dozvědět podrobnosti o vlastním prožívání a dalších specifických vlivech na jejich chování spojených se závislostí a užíváním návykových látek, spolu s postupy a strategiemi k jejich zvládnutí.

Psychiatrickou péči o děti zajišťovala externí pedopsychiatřička, která pravidelně dojížděla do zařízení. Spolupráce na základě jejího podnětu několik měsíců před návštěvou skončila. Zařízení se následně podařilo zajistit dětem péči prostřednictvím psychiatrické ambulance v Jeseníku.

Daná zjištění do zprávy zařazuji zejména z toho důvodu, že je považuji za dobrou praxi. Kvalifikace a odbornost personálu zařízení odpovídá jeho specializaci a splňuje předpoklady pro to, aby dětem poskytoval péči adekvátní jejich potřebám a pracoval na odstranění důvodů, pro které byly děti do zařízení umístěny. Skutečnost, že zařízení má takto širokou paletu odborníků, která není obvyklá ani u zařízení, jež lze z personálního hlediska považovat za výhodněji geograficky umístěná, poukazuje na **velice dobré řídicí dovednosti a schopnosti aktuálního vedení zařízení.**

12. Poznatky k adiktologické péči

Rád bych této zprávy využil také k předání poznatků a doporučení, které nesouvisí se špatným zacházením či jeho riziky, ale současně mohou podnítit diskusi či určitou reflexi současných postupů a v konečném důsledku vést ke změnám standardu poskytované péče. Pro úplnost dodávám, že tyto podněty vycházejí zejména z poznatků externího odborníka z oblasti adiktologických služeb poskytovaných v podmínkách školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, který se systematické návštěvy osobně účastnil.

12.1 Nediferencované trestání za užití či pokus o pronesení návykové látky do zařízení

Z informací získaných v průběhu návštěvy vyplynulo, že při udělování opatření ve výchově za užití návykových látek, případně za pokus o jejich pronesení do vnitřních prostor zařízení personál nerozlišuje mezi typy jednotlivých návykových látek a nepřihlíží k souvisejícím okolnostem. Na tuto skutečnost poukázaly samy děti s tím, že za odhalený pokus o pronesení nikotinových sáčků do zařízení následuje totožný či intenzitou velice podobný trest jako v případě odhaleného pokusu o pronesení pervitinu.

Uvědomuji si, že systém jednotného trestání za užívání či pronášení návykové látky je pro personál přehlednější a jednodušší. Současně se s ním ovšem pojí riziko, že děti mohou inklinovat k automatické volbě škodlivější návykové látky, neboť jim hrozí vždy stejný postih. **Dávám proto ke zvážení, zda ve spolupráci s adiktologem nezpracovat koncept, který by stanovil určitou diferenciaci sankcí s ohledem na typ a škodlivost návykové látky, způsob a celkový kontext případné intoxikace, přístup dítěte a jeho vlastní sebereflexi užití či pokusu o pronesení návykové látky do zařízení.**

12.2 Testování dětí po každé samostatné vycházce

Dle zjištění zaměstnanců Kanceláře probíhá testování dětí na přítomnost návykových látek bezprostředně po každém návratu ze samostatné vycházky mimo areál zařízení. Pokud však dítě na hodinové vycházce psychoaktivní látku opravdu užije, je velice nepravděpodobné, že by ji organismus stačil zpracovat do té míry, aby již po návratu byl v moči patrný její metabolit zachytitelný testem. Testování se pak z tohoto hlediska jeví jako neefektivní. **Dávám proto ke zvážení, zda dobu testování nepřehodnotit, respektive neodálit dobu testování za účelem větší průkaznosti jeho výsledků.**

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně

- Nevyžadovat po dětech bez výchovně léčebného režimu písemnou žádost o samostatnou vycházku a její schválení vedením a odbornými pracovníky (opatření č. 1).

Do 3 roků

- Změnit prostorové uspořádání výchovných skupin tak, aby se v přiměřené míře podobalo běžné domácnosti a umožňovalo volný pohyb dětí (opatření č. 2).
- Odstranit mříže z prostor mezi výchovnými skupinami (opatření č. 3).